

BALTI-SKANDINAAVIA MAKROREGIOONI LEKKIV „UURIMISLAEV“ NATO SISEMEREL

Muutunud ohutaju sundis Kremliit välja töötama Läänemere regioonile uut raamistikku, mis võimaldaks analüüsida piirkonnaga seotud väljakutseid ning pakkuda Moskva ladvikule võimalusi regiooni mõjutada.

Läänemere regioon on muutunud Kremli kõnepruugis „Balti-Skandinaavia makroregiooniks“ – termin, mille varjus üritatakse taasluua kontakte piirkonna teadurite ja poliitikakujundajatega.

Vene „teaduskoostöö“ õnge langedes teenivad Lääne teadlased tahes-tahmata Kremli huve.

Kui mullu kirjeldasime, kuidas Venemaa kasutab oma teadusasutusi ja uurimisinstiitute varidiplomaatiaks Läänes, siis tänavu vaatleme nende osiste rakendamist juba täpsemalt: heidame pilgu sellele, kuidas Kreml on võtnud nõuks end akadeemiliste tööriistade abil taas kehtestada just Läänemere regioonis. Või nagu seda Moskvast täna tuntakse – „Balti-Skandinaavia makroregioonis“.

Balti-Skandinaavia makroregiooni (BSM) – või ka nn Suur-Baltikumi – mõiste võeti Kremli võimukoridorides aktiivsemalt kasutusse pärast täiemahulise sõja puhkemist Ukrainas. Üheks kannustajaks oli muutunud ohutaju: Soome ja Rootsi liitumine NATO-ga tähendas Venemaa jaoks olulist nihet Läänemere regiooni julgeolekus. Teine põhjus oli aga Venemaa strateegilise positsiooni nõrgenemine Läänemerel: näiteks kaotas riik ligipääsu regiooni olulisematele koostööformaatidele, nagu Läänemeremaade Nõukogu või Põhjamaade Ministrite Nõukogu.

Uued olud sundisid Kremliit töötama Läänemere regiooni jaoks välja uut raamistikku, mis võimaldaks analüüsida piirkonnaga seotud väljakutseid ning pakkuda Moskva ladvikule võimalusi regiooni mõjutamiseks. Nii asus BSM-i kontseptsiooni eest vedama Venemaa Presidendi Administratsiooni piiriülese koostöö valitsus (PA PKV), mis on Balti riikides ja Valgevenes Kremli poliitika korraldamise-planeerimisega tegelenud juba aastast 2021. BSM-i kontseptsiooni tekkides lisandusid 2023. aastal nimekirja ka Soome, Rootsi, Taani, Norra, Saksamaa ning Poola.

UUS KONTSEPTSIOON, VANAD TÖÖVÕTTED

Kremlile omaselt leidub ka PKV-s eriteenistuse taustaga inimesi, mistõttu kasutatakse seal eesmärkideni jõudmiseks luureasutustele omaseid töövõtteid – näiteks laiaulatuslikku variorganisatsioonide võrgustikku, kuhu kuuluvad mh pealtnäha sõltumatud Venemaa teadus- ja uurimisasutused.

Nii andiski piiriülese koostöö valitsus 2022. aastal Venemaa teadusasutustele korralduse luua Balti-Skandinaavia makroregioonile keskenduvad uurimisasutused, mis varustaksid administratsiooni vajalike analüüsidega. See ei jäänud ainsaks suuniseks: Vene teaduritele pandi ülesandeks kasutada oma tutvusi Läänemere teadlaste seas, taastamaks kontakte regiooni poliitikakujundajatega.

Presidendi Administratsiooni käsi ulatub BSM-i võrgustikus sügavale: nendega kooskõlastatakse nii BSM-i laborite uurimisteemad kui ka projektides osalevate teadurite isikkoosseisud. BSM-i teadlaste analüüsid ning raportid kontaktidest Läänemere maade teadlaskonnaga jõuavad esmajärjekorras just PA kuraatorite ja eriteenistuste töölaudadele.

Kirjeldatu näitab selgelt, et BSM-i raames viljeletav teadustöö ega akadeemiline lävi-mine ei lange tavapärase akadeemilise vabaduse alla: see on vaid fassaad, mille varjus Venemaa riigiparaat edendab sihipäraselt oma poliitilisi ambitsioone.

Välisluureameti andmetel on BSM-i uurimisprojekti kaasatud järgmised Venemaa teadusasutused

Venemaa Teaduste Akadeemia Primakovi-nimeline Maailmamajanduse ja Rahvusvaheliste Suhete Instituut	ИММО ИММО РАН
Moskva Riiklik Rahvusvaheliste Suhete Instituut	МГИМО МГИМО
Venemaa Teaduste Akadeemia Euroopa Instituut	Институт Европы РАН
Venemaa Riiklik Humanitaarteaduste Ülikool	РГГУ
Riiklik Akadeemiline Humanitaarteaduste Ülikool	ГАУГН
Peterburi Riiklik Ülikool	СПбГУ
Kaliningradi Immanuel Kanti nime-line Balti Föderaalne Ülikool	БФУ им. И. Канта
Pihkva Riiklik Ülikool	ПсковГУ

„BALTI PLATVORM“

Üks BSM-i kontseptsiooni vilju on rahvusvaheline aruteluformaat „Balti platvorm“, millega kaasneva teaduskoostöö varjus üritab Kreml taas elustada suhteid teadlaste, poliitikute ja kohalike võimudega nii Balti riikides kui ka Põhjamaades.

Initsiatiivi loogika näeb ette järgmist: esmalt alustatakse teadlaste vahel dialoogi mittepoliitilistes küsimustes – näiteks Läänemere keskkonnaprobleemide temaatika; seejärel liigutakse aga järk-järgult päevapoliitiliste teemade ni, nagu Läänemere ja Euroopa julgeolekuarhitektuur, Venemaa-vastane sanktsioonipoliitika vmt.

Kremli pingutused on „Balti platvormi“ puhul siiski liiva jooksnud: enam kui kaheaastase tegutsemise jooksul pole suudetud Venemaa ja Läänemere maade teadlaskonna vahel aktiivset mõttevahetust esile kutsuda. Seetõttu risttolmlevad paariastatutes Venemaa teadlased „Balti platvormil“ eeskätt omakeskis. Kuid et formaadil oleks kübekegi rahvusvahelisust, on sinna kaasatud ka teadlased Venemaa vasallriigist Valgevenest ühes Suur-Baltikumi „ekspertidega“ Hiinast, Indiast ning mujaltki. „Teaduskoostööle“ rahvusvahelist mõõdet külge pookides püüab Venemaa varjata tõika, et Läänemere regiooni riike, keeli, ühiskonda ja kultuuri süvitsi tundvate ekspertide juurde kasv Venemaal praktiliselt puudub.

„TEADUSKOOSTÖÖ“ KUI ABIKÄSI VENE ERITEENISTUSTELE

On oluline mõista, et kõik Venemaa rahvusvahelise teaduskoostöö initsiatiivid kuuluvad Kremli, sh eriteenistustega lõimitud mõjutusaparaati. Neil puudub vähimgi seos tavapärase akadeemilise uurimistöö ja vabadusega.

BSM-i konverentsile või videokohtumisele kutsutud Lääne ekspertidel on põhjust arvestada, et Vene teadurid kasutavad neilt saadud teavet eelkõige vaenulikul otstarbel.

Sama kehtib mõistagi ka Balti-Skandinaavia makroregiooni „teaduskoostöö“ initsiatiivide puhul: need ei väljenda ühelgi viisil Venemaa siirast huvi Läänemere regiooni ökoloogilise käekäigu vastu. Selle asemel otsib Kreml raamistiku kaudu võimalusi end uuesti siinses piirkonnas poliitiliselt kehtestada. Idanaabrile truu teadlaskond võib selleks tarbeks teadlikult üritada Läänemere kogukonda hirmutada näiteks keskkonnakatastroofide stsenaariumitega – kõik ikka selleks, et regiooni riigid mõistaksid mõõdapääsmatut vajadust halvimalast hoidumiseks Venemaaga suhelda ja koostööd teha.

BSM-i konverentsile või videokohtumisele kutsutud Lääne ekspertidel on põhjust arvestada, et Vene teadurid kasutavad neilt saadud teavet eelkõige vaenulikul otstarbel, st Läänemere maade ja nende liitlaste haavatavuste väljaselgitamiseks. Osavõtt tähendaks tahes-tahtmata panust Kremli ametnikeni jõudvatesse analüüsidesse, mis kätkevad tihti poliitikasoovitusi nii Läänemere regiooni kui ka Läänemere-äärsete NATO ja EL-i liikmesriikide huvide kahjustamiseks. Näiteks on BSM-võrgustiku teadurid soovitanud Venemaal

- sekkuda Balti ja Skandinaavia riikide sisepoliitikasse;
- kahjustada nende riikide välis-, julgeoleku-, majandus- ja energiapoliitikat;
- süüdistada neid riike venekeelsete ja põliselanike inimõiguste rikkumises;
- süüdistada neid riike Vene Õigeusu Kiriku tagakiusamises ning ajaloo võltsimises.

Säärasele mõjutustegevusele on parim vastu seista, vältides täielikult koostööd Venemaa ja Valgevene ülikoolide, teadusasutuste ning ekspertvõrgustikega. Paradoksaalsel moel on aga kõige mõjusama antidoodi oma mürgile leiutanud idanaaber ise: Ukraina vastu sõda pidades on Venemaa end isoleerinud ning kaotanud suure osa oma Lääne-suunalistest kontaktidest. Sestap roostetab ja lekib NATO sisemere lahesoppi jäänud „BSM-uurimislaev“ juba praegugi.

Tagasi minevikku? Balti-Skandinaavia makroregiooni uurijad kujutavad maailma üht rahulikumat piirkonda Venemaa ja Lääne teravneva vastasseisu alana.

Allikas: Olaus Magnus. Carta marina et descriptio septentrionalium terrarum (1539).